

IN MEMORIAM

Amikor útnak indulunk, első kötelességünk, hogy a kegyelet oltárán áldozzunk. A véletlen úgy rendezte, hogy egyszerre van alkalmunk a hálás megemlékezés adójával járulnunk az intézet eddig volt mindkét igazgatójának szelleme elé. Az első — Kendi Finály Henrik — egyetemünk születésekor az intézet alapjait vetette meg és szerető gondozással ápolta, hogy az utána következő Pósta Béla ezekre az alapokra nagyot építhessen.

K. Finály Henriknek ebben az évben van születése századik évfordulója. Kedves és kötelező alkalom nekünk, hogy emlékezetét felújítsuk. Nem nehéz feladat már azért sem, mert Márki Sándornak a Magyar Tud. Akadémia 1899. február 27-iki összes ülésén tartott emlékbeszéde méltóképen foglalkozik úgy személyével, mint tudományos munkásságával.¹ Nekünk tehát igazán csak a tiszteletadás feladata marad.

Pósta Béla 1919. április 16-án halt meg. Pontosan egy hónappal az előtt, hogy a kolozsvári egyetemre s ezzel az archaeologiai intézetre az új impérium rátette a kezét. Azóta nem volt alkalom arra, hogy róla méltóképen megemlékezzünk. Mulasztást kell tehát pótolnunk, becsületbeli kötelességet lerónunk. Olyan erkölcsi tartozásunk ez, melynek tehertételével intézetünk jövőjébe vetett hitünk alapját ingatnánk meg, ha tőlünk telhetőleg törleszteni meg nem kísérelnők.

A két egybeeső alkalom különbözősége magyarázza meg a két megemlékezés terjedelmében mutatkozó eltérést. Ők odafenn bizonynyára megértik ezt; hiszen nekik megadatott, hogy a rejtett gondolatokat is lássák.

¹) M. Tud. Akad. Emlékbeszédek IX. köt. 11. sz. 287—356. (68) lap.

KENDI FINÁLY HENRIK.

1825—1898.

Amikor 1872. ősz elején az a kérdés izgatta nemcsak a legközelebbről érdekelt Kolozsvár, hanem az egész ország tudományos köreit, hogy kik legyenek az újonnan alapított Ferencz József tudományegyetem tanárai, mindenki tisztában volt vele, hogy Finály Henrik a névsorból ki nem maradhat. Csak arról lehetett szó, hogy melyik tanszékre nevezzék ki? Három is szóba jöhetett,

u. m. az elemi mennyiségtan, a klasszika-filologia és az, amelyre tényleg ki is nevezték, s amelyet akkor a történelem segédtudományai tanszékének neveztek, de már az ő halála után az érem- és régiségtan tanszéke címén töltötték be.

Valójában úgy állott a dolog, hogy még akadt egy-két egyetemi tanszék, amelyet méltóképen elláthatott volna, amint hogy szükség adtával, mint helyettes adott elő magyar nyelvészetet és német irodalomtörténetet. Még pedig olyan sikerrel, hogy magyar nyelvészeti előadásait a M. Tudományos Akadémia kiadta, német irodalomtörténetét pedig kiadásra teljesen előkészítette, bár — nem az ő hibájából — sajtó alá nem került.

Az elmondottak szerint Finály Henrik nemes értelemben vett polyhistor volt, Brassai Sámuel mellett elismerten legkiválóbb elméje az új egyetemnek. Élete folyása indokolja meg azt, hogy miért kellett polyhistorra fejlődnie.

Ó-Budán 1825. január 25-én született. Iskoláit Pesten végezte, s 1842-ben a bécsi műegyetemre iratkozott be. Ezt kitűnő eredménnyel elvégezve, építőmérnöki oklevelével elhelyezkedni próbált, mikor beköszöntöttek az 1848-ik év nagy napjai. Beállott tehát tüzérnek a honvédséghez, ahol főhadnagyi rangig vitte fel. Vécsey seregével 1849. augusztus 19-én ő is lerakta a fegyvert az oroszok előtt; négy napra rá Aradon az osztrákoknak adták át, akik 28-án már besorozták s Olaszországba, előbb Vicenzába, majd Padovába vitték. Innen 1850. június 7-én szabadult ki, de Pesten még mindig rendőri felügyelet alatt állott. Elhelyezkedése tehát nem volt könnyű. Előbb óraadással próbálkozott, majd a básiás-orsovai vasútépítésnél nyert alkalmazást, végül egy magániskola tanára lett. Az utóbbi helyről azonban „múltja“ miatt távoznia kellett. Ekkor — 1851. január 1-én — vette nevelőnek három fia mellé gróf Bethlen János, kinek még abban az évben történt halála után, családja leköltözött Erdélybe, s velük ment Kolozsvárra Finály is, hogy aztán véglegesen ott maradjon és ott ekkor még nem sejtett szolgálatot tegyen a magyar művelődésnek.

Már a következő év tavaszán megvált nevelői állásától, s a Kiváltságos Polgári-kereskedő-társaság vasárnapi iskolájában rendes tanító, majd az erdélyi előkelő családok gyermekei számára létesített magán-nevelő intézet tanára lett. Ennek megszűntével 1853. okt. 3-án a kegyesrendi főgimnáziumhoz nevezték ki helyettes tanárnak, ahol latint, németet és mennyiségtant tanított, 1861. február 3-áig. Ez alatt az idő alatt több tankönyv és gyakorlati célú kézikönyv került ki tolla alól. Mindezeknél nagyobb szabású volt azonban a mai napig használatban levő nagy latin szótára, melynek első kiadása 1858-ban jelent meg az ő és rokona Régeni István szerkesztésében. Az ugyanakkor újraéledt Magyar Tudományos Akadémia még abban az évben sietett levelező tagjai sorába választani.

Ekkor azonban Finály már nemcsak iskolai téren működött. „Erdély Széchenyije“ — gr. Mikó Imre — megismerte rendkívüli munkaképességét és sokoldalú képzettségét, s ettől kezdve úgy szólván minden kezdeményezésben az oldalán látjuk. Így 1856. eleje óta, mint elnök mellett nagy

szolgálatokat tesz az Erdélyi Gazdasági Egylet titkári állásában, melytől 1860. elején vált meg, mikor az egyesület páratlan buzgalmával és kiváló szakértelmével szerzett bokros érdemeinek elismeréséül tiszteletbeli tagjává választotta.

A Gazdasági Egyesülettől nem azért vált meg, hogy azután kényelmesen tétlenkedjék. Már készen várta az akkor alapított Erdélyi Múzeumegyesület titkári állása, melyre 1859. november 25-én választották meg, s melyet haláláig lelkesedéssel, közmegelegedésre viselt. A Múzeumegyesület eszméjének különben hirlapi téren, egy ideig mint szerkesztő, egyik leglelkesebb apostola volt, s abban nemcsak az erdélyi magyarság közös munkára való tömörülését látta, hanem a tudományos életnek általa már akkor szükségesnek vallott decentralizálását is.

Ugyanabban az évben azonban újabb munkakör tárult eléje. Az októberi diploma és a februáriusi pátens által teremtett enyhébb politikai légkörben gr. Mikó Imrét nevezték ki az erdélyi főkormányzók elnökévé — közönségesen: Erdély kormányzójává — aki elnöki fogalmazóként Finályt vette maga mellé. Ez az új hivatala tette szükségessé, hogy lemondjon a róm. kath. főgimnáziumban viselt tanári állásáról.

Főkormányzószéki hivataláról 1862. november 26-án modott le azért, mert az Erdélyi Múzeumegyesület az érem és régiségtár őrévé választotta és megbízta annak rendezésével. Ezt az állását megtartotta azután is, hogy 1872. szeptember 29-én egyetemi tanárrá nevezték ki, s az érem és régiségtár egyúttal az egyetem érem és régiségtani intézetévé is lett.

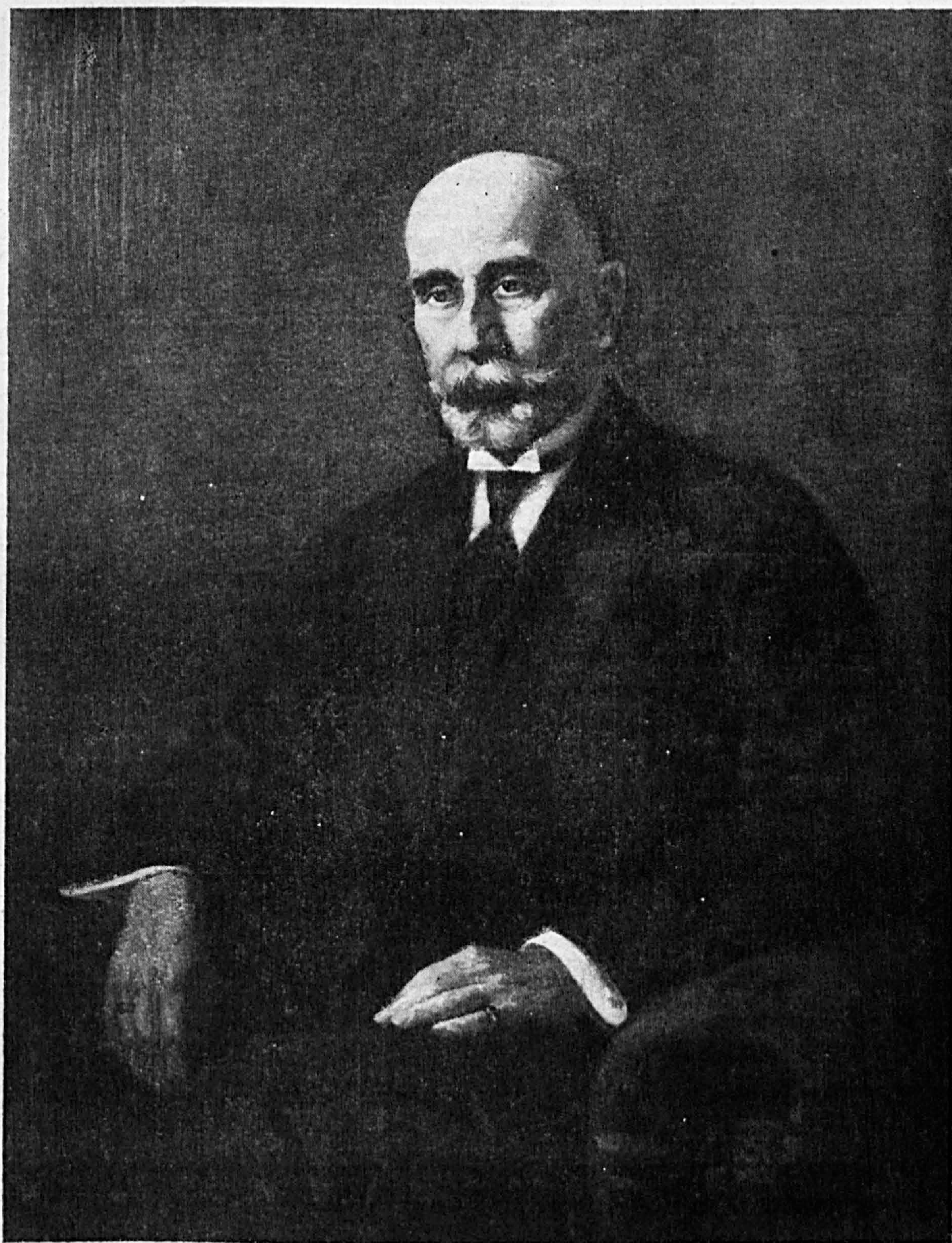
Mint egyetemi tanár a történelem segédtudományainak egész területére kiterjedő előadásokat tartott és ebben a körben nagy arányú irodalmi munkásságot fejtett ki. Legkedvesebb tárgyai azonban a chronologia, metrologia és a classicai archaeologia voltak, melyek terén irányt-szabó munkássága maradt, a nyomtatásban megjelenteknél sokkal több kéziratban. Mint helyettes tanított magyar nyelvészetet, mint arról már megemlékeztünk. Ugyancsak mint helyettesítő tanított német irodalomtörténetet, szintén jó kötetre menő kézírata azonban nem került sajtó alá.

Érdemeit legfelsőbb helyen is méltányolták, minek elismeréséül *Kendi* előnévvel magyar nemességet kapott.

Az elmondottakban halvány körvonalakban ismertettük Finály Henrik pályafutását és tudományos működését s alig szólhattunk társadalmi téren kifejtett működéséről. Holott a szó szoros értelmében alig volt nemes ügy melynek szolgálatában, mindig a legfáradhatatlanabbak közt, ott ne lett volna. Amikor 1898. február 12-én meghalt, valóban az egész magyarságnak minden társadalmi rétege veszteséget siratott benne.

Mi pedig századik születési évfordulója alkalmából, hálás tisztelettel hajtjuk meg a hódoló emlékezés zászlaját intézetünk alapvetőjének szelleme előtt!

PÓSTA BÉLA.
1863—1919.

A nagyváradai latin szertartású káptalan országos levéltárának jegyzőkönyvei I. köt. 463—68. lapjain az a bejegyzés olvasható, hogy az 1703. évben, Reminiscere vasárnapja utáni hétfőn megjelentek: *Pósta* György, Szilágyi Mihály és István, valamint Székely János, előmutatták I. Lipótnak 1701. november 1-én kelt levelét, melyben az említetteknek, névszerint felsorolt

feleségeiknek és gyermekeiknek örökös nemességet és közös címet adományoz. A szöveg csak általánosságban említi az eddig tanúsított és a jövőben elvárt hűséges szolgálatokat; a címerleírás azonban, mikor a négyes osztású pajzs két mezejében pósta-kürtöt tartó oroszánokat említ — legalább Pósta Györgyre nézve — valóságos beszélő címer, s az érdemek forrását valamennyi érdekelten nézve megjelöli.

A család tovább is hű maradt a címet adó foglalkozáshoz. Béla nagyapja, Pósta János még póstamester volt Északmagyarországon Baánon és Privigyén, ahol birtokai voltak, melyeken az abszolutizmus éveiben gazdálkodott. Ez a Pósta János 1864. október 12-én kelt levelén „Pest Pilis Solt t. c. vármegyék törvényszéki hites jegyzőjének“ címezi Lajos fiát, Béla atyját. Ekkor már Kalocsán laktak, de Béla — 1863. augusztus 25-én — még Kecskeméten született, hol atyjának — talán felesége Geszner Teréz révén — kis birtoka volt, melynek jövedelméből éldegélt. Ez volt az egyetlen megélhetés akkor azok számára, akik, mint Pósta Lajos is, résztvettek a szabadságharcban, s utána megölték Josefstadtot. Csak a „kis alkotmány“ idejében vállalta a törvényszéki jegyzőséget Kalocsán, ahol később törvényszéki bíró lett, s mint ilyen halt meg a múlt század nyolcvanas éveinek végén.

Pósta Lajos, Béla atya nyakas magyar ember volt. Nemcsak fia elbeszéléseiből tudjuk, hogy parancsolni tudó és feltétlen engedelmességet követelő volt, de ilyenek ismerjük meg fiához írott — mindössze néhány — levélből: rövid mondatokban, indokolás nélküli határozott rendelkezéseket tartalmaznak, rendesen pár sorban. Azonban megtaláljuk bennük a gondos apát is, amikor jogász fiának aprólékos ügyeivel törődik, legkisebb dolgaiban tanácsot ad és jogos igényei kielégítéséről gondoskodik. Kár, hogy olyan kevés levele áll rendelkezésünkre, mert mindig érdekesek az olyan emberek, akik a „vezényszó-stilus“ alá rejtik gyöngédségüket, nehogy gyöngéssé válják az. Az ilyen emberek rendesen sok megpróbáltatáson, szenvedésen, keserűségen mennek át, amiről nem szívesen beszélnek s így védik lelkük megközelíthetlenségét.

Pósta Lajosnak pedig nemcsak addig, hanem azután is kijutott a megpróbáltatásokból. Felesége szelid lelkületű, csendes, talán beteges asszony volt, ki négy gyermekével korán árvaságra hagyta. Amikor meghalt, Béla a legidősebb 12-13 éves lehetett. Mostoha került a házhoz, ki iránt az első házasságból származó gyermekek — okkal-e vagy ok nélkül? — sohasem tudtak felmelegedni. Ez a házasság szintén termékeny volt, s a gyermekek száma megkétszereződött. Ilyen nagy család eltartása, ennyi gyermek neveltetése sok gondot okozhatott egy törvényszéki bírónak még akkor is.

Béla ekkor már csak vakációs vendég volt az apai háznál. Előbb Baján járt iskolába, majd Kalocsán a jezsuita atyáknak volt kedves tanítványa, ahol érettségi bizonyítványát nyerte. Egykori kedves tanárával, az akkor már nyugalomba vonult és Budapesten élt P. Weiser Friggyessel egyetemi tanár korában is levelezett, s e levelekben mindig a leggyermekibb gyöngédséggel, hálás szavakkal ír volt tanárának anélkül, hogy annak a világi dolgok

folyásáról való nézeteit osztaná. Valóban Pósta Béla életfelfogásán, nézetein, közügyekben való szereplésén sohasem tapasztaltuk azt, amit a közvélemény jézsuita hatásnak szokot nevezni, s ami egészen természetes jelenség lett volna a kalocsai gimnázium egyik legjobb, s az ottani kongregáció egyik legszorgalmasabb növendékénél. Az, aki a vallásosságot a templomjárás gyakoriságából és a felekezeti különbségek minduntalan való kiélezéséből állapítja meg, még közömbösnek is mondhatta volna. Akik azonban közelről ismerték, azok mély vallásos kedélyéről, egyháza ügyei iránt való őszinte és érdektelen áldozatosságáról tehetünk bizonyosságot. Annál őszintébben volt vallásos, minél inkább kerülte a külsőségekkel való hivalkodást és minél igazabban elismerte a többi magyar felekezet nemzeti jelentőségét Erdélyben. Ha az ő vallásosságát meg akarjuk ítélni, leghelyesebben I. Vilmos német császár megállapítását alkalmazhatjuk, mely szerint: „Az igazi vallásosság az ember egész magatartásában jelentkezik és megkülömböztetendő a külső viselkedéstől és a színjátéktól“. Bizonyos, hogy a felekezeti türelmesség tekintetében nem lehetett volna hívebb az erdélyi hagyományokhoz, ha ott nőtt volna is a gyökere, s az erdélyi magyar léleknek nem volt nálánál rajongóbb szerelmese. Rövid életének jóharmadrészét szentelte ennek a szerelmének. Alighanem az jár a helyes úton, aki a kitartással párosult munkaszeretettel, az akaraterő fejlettségében és a közért való áldozatkészségben keresi nála a kalocsai jézsuita atyák nevelésének eredményét.

A gimnázium elvégzése után Budapesten jogra íratkozott be. A római joggal foglalkozott nagy előszeretettel. Ekkor kezdték nálunk is belátni Mommsen Tivadar tanításának helyességét, hogy a felíratos emlékek ismerete mennyire fontos a római jogásznak. Ez a belátás vezette Torma Károly tanítványai közé.

Torma Károlyról mérhetetlen tisztelettel és rajongó szeretettel tudott és szokott beszélni. Nem okadatolatlanul. Ez a nemes erdélyi magyar úr egész családi vagyonát a nemzeti eszme szolgálatában áldozta fel. Sohasem készült egyetemi tanszékre, s mégis előbb jogászprofesszor Kolozsvárott, majd Budapesten az archaeologia tanszékét nyerte el. Nem lett sohasem ünnepezt tudós, de az volt a szó nemes értelmében és ideálja a tanárnak. Megmaradt mindvégig a nemes magyar úrnak, aki előtt a tudomány művelése nem az egyéni érvényesülés létrája, hanem az igazság keresésének eszköze: aki nem azt ítélte fontosnak, hogy valamely tudományos igazságot ő állapított legyen meg, hanem azt, hogy az csakugyan igazság legyen. Ezért tanítványainak igaz barátja, minden féltékenység nélküli vezetője és sikereik őszinte méltányolója volt.

Tudvalevő, hogy igen gyakran nem magáért, hanem a tanárért kedvelnek vagy nem szeretnek valamely tantárgyat a tanítványok. Csak természetes, hogy az egyénileg is nagyrabecsült Torma Károlyhoz való vonzalom még fokozta az ifjú Pósta Béla vonzódását a tárgyhoz.

Nagy hatással volt Póstára Pulszky Ferenc, akihez mostohája révén, valamelyes rokoni kapcsolat is fűzte. A magyar tudományosságnak, s

egyáltalán a magyar közéletnek ez az erőteljes, sok tekintetben túlerős egyénisége, kiből Torma Károly passzivitásával szemben egy nemzedékre való aktivitás egyesült, nem maradhatott hatás nélkül az alapjában szintén erősen aktív jellemű Pósta Bélára. Ha becsülte és követendőnek ítélte amannak tanári egyéniségét, — lelkesítette, elkápráztatta emennek nagy közéleti tekintélye, széles látóköre, sok irányú tudása, nagy műveltsége és filozofus életfelfogása. Az a Pósta Béla, akit úgy ismertünk, hogy az egyszer világosan kitűzött céltól semmi eszközzel el nem téríthető; aki múzeuma miatt legjobb barátaival is képes volt összeveszni; viszont a személye ellen elkövetett igazságtalanságot is megbocsátotta annak, aki a közért hasznosan dolgozott, mert a közért való önzetlen munkában semmi más nem befolyásolhatta, mint a köz érdeke, — alapjában és csírájában örökölhette ezeket a tulajdonságokat, egyéniségének végső kialakulásában azonban az az ember volt, aki fiatal korában Pulszky Ferencnek kora legkiválóbb embereivel való eszmecseréit hallgatta és fogékony lelkébe véste. Avagy ha tudjuk, hogy Pulszky Ferenc milyen gerincesen viselkedett még a mindenható Tisza Kálmánnal szemben is, nem az ő hatását látjuk-e Pósta Béla alábbi üzenetében, mely felelet volt br. Bánffy Dezső rosszálló üzenetére, hogy a Kolozsvári Új-párt vezetői, elsősorban Pósta Béla, az 1906. évi választásokon a Függetleeségi Párthoz állottak? „Mondd meg Bánffynak — szolt az üzenethozónak — hogy ő nagyon gazdag ember, s én koldusszegény vagyok; ő lehet még nagyon hatalmas, miniszterelnök is, én ellenben soha hatalommal nem fogok rendelkezni. De: soha olyan gazdag és hatalmas nem lehet, hogy engem a jobbra lépésre kényszerítsen, ha én úgy látom, hogy balra kell lépnem!”

A római jogra készülő ifjú e kettős hatás alatt érthetően hajlott át az archaeológiához. Miután a jogtudományi karon abszolvált, beiratkozott a bölcsészetre, s ezt is elvégezvén, summa cum laude jelzéssel bölcsészeti doktorátust szerzett. Ekkor már a Magyar Nemzeti Múzeum érem és régiségtárában dolgozott, hol 1883. óta napidíjas szakdíjnok volt, 1885. december 31-én írnok, illetőleg az állás későbbi nevén assistens lett, 1886. szeptember 27-én segédörnek, 1895. március 6-án múzeumörnek nevezték ki. Mindössze 17 esztendőt töltött a Magyar Nemzeti Múzeum szolgálatában, honnan 1899. április 14-én nevezték ki a kolozsvári Ferenc József tudományegyetemre az érem és régiségtan tanárának.

Előbb *numizmatikával* foglalkozott behatóan, s ebből a tárgykörből választotta doktori értekezését is.¹ A numizmatikát tartotta később is az archaeologus legjobb iskolájának. Az érmen annyi az aprólékos megfigyelni való, olyan kis területen vannak elhelyezve a jellemző egyéni vonások, hogy nemcsak mint türelempróba kitűnő, hanem a kezdő komoly érdeklődésének, megbízhatóságra való törekvésének, megfigyelő és ítélőképességének is alkalmas próbaköve. Nemsokára sorra kerültek a régiségtan különböző csoportjai: az *ősrégészet*, a *görög és római* emlékekkel való foglalkozás;

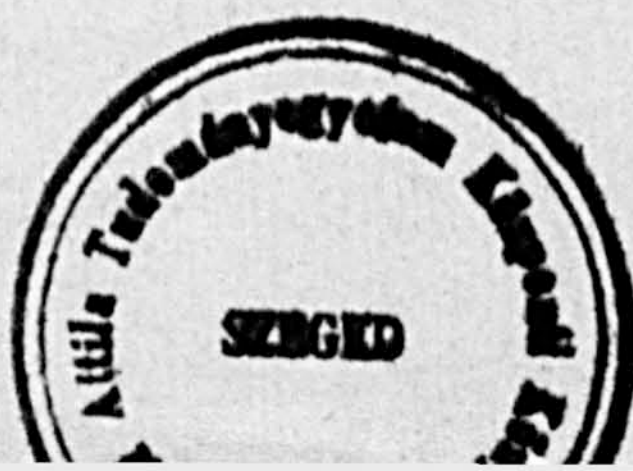
¹) Érmészeti bizonyítékok Magyarország történetéhez. Bpest 1886.

nagyjelentőségű, alapvető munkásságot fejtett ki a *heraldika* terén és szorgalmasan foglalkozott a *kis és nagy művészetek* történetével. A *népvándorlás és honfoglaláskori* emlékek ismertetésével és magyarázatával európai nevet és tekintélyt szerzett.

Tudvalevő, hogy az archaeologust első sorban a különböző eredetű művelődések mozgalma, fejlődése, egymással való érintkezése és ennek következtében egymásra gyakorolt hatása érdeklik. Csak a tanulmányozás előrehaladottabb fokán vetődik fel az a kérdés, hogy kik voltak vagy lehettek e műveltségek hordozói? Mikor Pósta Béla az archaeológiára átcsapott, már általános érdeklődés, szorgalmas tanulmányozás tárgyai voltak az u. n. népvándorláskori vagy ahogy tágabb értelmezéssel hívják „a régibb középkor” emlékei. Nálunk akkor a IV—X. szbeli emlékeket vonták ezen elnevezés alá, míg újabban valamivel tágabb időközt vesznek fel. Osztályozásukat, stiláris csoportosításukat is megkísérelték már, még pedig olyan eredménnyel, hogy némelyek már az egyes régiségcsoportokat a hazánk földjén szerepelt történeti népnevekkel is kezdték kapcsolatba hozni: jazyg-szarmata, hún-germán, avar stb. csoportokat állapítottak meg.

Jellemző akkori — s részben még mai — tudományosságunk bátortalanságára, hogy a rendszerezők épen csak a népvándorlást nálunk befejező magyarságra nem gondoltak, mint örökhagyóra. A „művelt nyugat”-on nem voltak ilyen emlékek, már pedig ottani analogia híján merész vállalkozásnak tartottak volna ilyen „merőben új” kezdeményezést. Jellemző az is, hogy nem is az elismert szakemberek, hanem régészeti kutatásokkal, ásatásokkal csupán lelkesedésből foglalkozó dilettánsok és nem tudományos indító okok alapján, hanem inkább csak a nemzeti érzés súgta ösztönből állították egyik-másik leletcsoportról, hogy azok a honfoglaló magyar ősök hagyatékából valók. Fel-felbuzdulásukra azonban illetékes részről az a keveset mondó, de sokat jelentő lemosolygás volt a válasz, mely azóta sem veszett ki, hanem mint a feltétlenül jobban tudás szimboluma irányítólag érvényesült a legutóbbi időkig.

Nagy Gézát és Pósta Bélát, a két erősfejű fiatal magyart nem elégítette ki a kérdésnek ilyenén módon való elintézése. Választ kerestek arra a kérdésre: Lehetséges-e az, hogy minden népnek, amely ezen a földön átvonult, maradt itt emléke, csupán a magyarság őseinek nem? Avagy lehetséges az, hogy véletlenül épen csak ezekből az emlékekből ne került volna semmi napfényre? Az első kérdésre nem volt nehéz a felelet, s a tagadás jogos volta a másodiknál is nagyon valószínűnek látszott. Utóvégre, annyira barbár-horda mégsem lehetett az a honfoglaló magyarság, hogy épen semmije se lett volna, ha pedig volt, akkor itt kell lennie ebben a földben! Szakítottak tehát az addigi módszerrel, Nyugatról Kelet-felé fordították tekintetüket és kezdték keresni a bizonyítékokat. Ma hihetetlenül hangzik, pedig tény, hogy ez a „tekintet változtatás” valóságos forradalmi újítás volt hazai szaktudományosságunkban. Megkönnyítette vállalkozásukat, hogy maguk mögött tudták Pulszky Ferencet, kit még a „hivatalosak” is

csak sandán mertek kicsinyelni. Nagy Géza, erős magyarságán és a bámulatos intiución kívül, széleskörű és a részletekbe hatoló történelmi készültséget vitt a munkába; Pósta Bélát fájának szeretetén kívül alapos archaeologiai iskolázottsága és a legkisebb részletekre kiterjedő anyagismerete, továbbá a Furtwängler Adolfnál oly általánosan elismert és nagyrabecsült elemző és összehasonlító módszere tették a kérdésnek talán kevésbé termékeny, de a végeredmény szempontjából fontosabb munkásává.

Anyagismeretét nemcsak irodalmi úton szerezte, hanem helyszini tanulmányai során, melyeket Ausztriában, Svájcban, Francia- és Németországban, Dániában és Skandináviában végzett. E tanulmányai során rá kellett jönnie arra, hogy hazánk földjének régészeti tekintetben is megvannak a maga sajátos jellemvonásai. Tapasztalnia kellett, hogy az itthon eléje táruló régészeti kérdések sokkal bonyolultabbak, mint akár Európa nyugati, akár északnyugati részében. A magyarázat az, hogy ott egyenletesebb, erőszaktól mentesebb a műveltségek átalakulása, míg nálunk nemcsak nyugodt stílusfejlődéssel, egymásra barátságosan ható művelődésekkel van dolgunk, hanem már a praehistorikus korban népvándorlás okozta erőszakos változásokkal is kell számolnunk, melyek a meglevő műveltséget átmenet nélkül semmisítették meg, s helyébe esetleg merőben idegent tettek. Ezt a tapasztalatot kiegészítette a másik, hogy t. i. a tőlünk nyugatra levő területek régiségcsoportjai a nálunk előforduló megfelelő csoportokkal szemben az egyező vonásokon kívül lényeges eltéréseket mutatnak: az ottaniak rendszeren fejlődöttebb, sőt elhaló formák. Bizonyos régészeti csoportokra nézve áll ez hazánk földje és az északnyugat-európai területek közti vonatkozásban is. A nyugati és északnyugati területeken szerezhető ezen tapasztalatok mellett tény az is, hogy az ott fejlődöttebb, sőt elhaló formák nálunk sem kezdőlegesek, hanem olyanok, melyek ide is már fejlődött állapotban kerültek. A tapasztalatok rövid foglalata: Hazánk földje régészeti szempontból közvetítő terület.

Az volt tehát a feladat: Hol kell keresni a hazánk régi koraiban jelentkező műveltségek előző állomásait, esetleg forrását? A kérdés nagyon fogós. Hiszen a Balkán-félsziget — a görög területektől eltekintve — még teljesen kutatatlan volt, sok tekintetben az még ma is. Pedig a mi Bosznia-hercegovinai kormányzásunk, s Románia, Szerbia, Bulgária és Törökország vezető köreinek az a törekvése, hogy a nyugati tudományosságba bekapcsolódjanak, támogatva egyéni tanulmányútak és expedíciók eredményeitől, épen ebben a században sokat felderítettek. Oroszország régészeti tevékenységének és irodalmának gazdagságát három évtizeddel ezelőtt alig sejtették a nyugati tudományosságban. Az ország politikai rendszerén és zárkózottságán kívül, mely miatt — bár igen tévesen, de általánosan — nehéznek és kényelmetlennek hitték még a tudományos céllal való utazgatást is a cári birodalomban, a nyelv és főleg az írás idegenszerűsége játszott nagy szerepet az ismeretlenül maradásban. Mindezek miatt tehát méltán volt nehéz a kérdés.

De az, hogy aki Magyarország népvándorlás- és honfoglaláskori emlékeinek a végére akar járni, annak Oroszország-felé kell megindulnia, — már

akkor sem volt probléma. Jártak is már ott magyar nyomozók és hoztak is biztató jelentéseket. Természetes tehát, hogy a magyar honfoglalás emlékeit kutató Pósta Béla lelkében ott égett a vágy, szívéből egy percre se veszett ki a bizalom, hogy egyszer ki kell jutnia arra a területre, mely számára az Igéret-földje volt.

Érthető örömmel fogadta tehát gr. Zichy Jenő felszólítását, aki a magyarok őshazájának felkutatására szervezett harmadik expedíciójába őt kérte fel archaeologus szakembernek. A felszólítás egyébként nem érthette váratlanul, mert hiszen a Zichy-féle első expedíció gyűjtötte régészeti anyagot ő dolgozta fel, s a feldolgozással becsületet vallott. Azonban feltételeket szabott a nemcsak megtisztelő, hanem nagy várakozásokat kielégíteni hivatott, tehát felelősséggel teljes feladat vállalása előtt. Első feltétele az volt: tegyék lehetővé számára, hogy az expedíció archaeologiai előkészítése végett, egy esztendőt Oroszországban töltsön. Ezt az évet orosz nyelvtudása kiegészítésére s az orosz szakirodalom és gyűjtemények alapos áttanulmányozására szánta. Fenntartotta a jogot — és ez volt a második feltétel — hogy ennek az előzetes tanulmányozásnak és az orosz szakkörökkel történendő megbeszéléseknek alapján, ő határozhassa meg azokat a területeket, melyeken az ásatások útján való részletes kutatásnak történnie kell. Kitetszik ezekből, hogy nemcsak alapos, hanem nagyszabású munkát tervezett, melynek komoly eredményét semmi esetleges szeszélytől nem akarta függővé tenni. A programm tetszett az illetékeseknek s örömmel járultak hozzá, de még sem folytak e szerint a munkálatok.

Mindössze 1897. szeptemberétől 1898. augusztusig terjedt az expedíció, mely időből hét hónapot az európai, ötöt az ázsiai Oroszország gyűjteményeinek tanulmányozására fordított és összesen két helyen ásatott. Tehát épen az a munka maradt el, melyet a legfontosabbnak tervezett — a tudományos ásatások. Pénzügyi tekintetek és nagyúri szeszély játszottak szerepet ebben a tényben.

Pósta Béla: *„Régészeti tanulmányok orosz földön“* címen két kötetes munkában adta ki beszámolóját, mely 1905-ben jelent meg, magyar és német nyelven. Közben — 1902/3. telén — még egyszer járt Oroszországban, s mint kísérijének alkalmam volt tapasztalnom, hogy az orosz szakkörök milyen őszinte várakozással néztek a munka megjelenése elé. Nem csalódtak, mert a magyar honfoglaláskori (IX—X. sz.) emlékekkel összefüggő régészeti csoportokon kívül a népvándorlás (IV—IX. sz.), a római császárkor (I—III. sz.), az u. n. scythia-periódus (Kr. e. V—I. sz.) és a praehistorikus idők más emlékcsoportjait is bevonta tanulmányozása körébe. A munka valóban kincsesháza lett a későbbi feldolgozóknak, amit Nagy Gézának hatalmas ismertetése és az a tény bizonyít, hogy Hampel Józsefnek ezután két évre megjelent *„Újabb tanulmányok a honfoglalás korából“* c. kötete túlnyomólag az ő adataival dolgozik. Holott — és ezt nagyon hangsúlyoznunk kell — a programnak épen értékesebb, eredetibb pontjait kellett, önhibáján kívül elhagynia.

Kisebb fontosságú megállapításoktól eltekintve, az általa szakszerűen összehordott oroszországi anyag segítségével, hazai régészetünk három fontos eredményhez jutott:

a) Lehetővé vált, hogy hazánk u. n. népvándorláskori régészeti anyagából megállapíthassuk a húnok hagyatékát;

b) A nevezett anyagban az avar emlékek gyakran u. n. szarmata, ritkábban u. n. germán elemekkel elegyeseek. Az ő kutatásai eredményeképpen most már elég világosan meg tudjuk jelölni a tiszta avar elemeket;

c) Végül az ő tanulmányútja állapította meg legkeletibb határát annak a műipari ízlésnek, melyet Nyugateurópában a nyugati gótokról neveznek.

A magyar honfoglalókat illető kérdésekben nem tudott ilyen végleges eredményekre jutni. Nagyon értékes megállapításokhoz sikerült ugyan jutnia, de az egymástól területileg távoleső helyeken előkerült adatokat összekötő kapcsokat nem sikerült megtalálnia. Eltekintve attól, hogy az archaeologus igen gyakran nem azt találja, amit és nem akkor, amikor keresi, a magyarázat abban is van, hogy nem az eredeti programot hajtották végre és az épen e hiányok eltüntetésére hivatott ásatások elmaradtak.

Mindezek a tények azt a meggyőződést érlelték meg benne, hogy a szóban forgó nagy kérdések csak úgy oldhatók meg, ha Oroszországban e kutatások végzésére állandó intézetet szerveznek. Ilyen rendeltetésű intézetnek Kazánban való felállítását sürgette is. Eredménytelenül, minek egyik főoka volt, hogy gróf Zichy Jénő a harmadik expedíció után már kevésbé érdeklődött a kérdés iránt és így az kiment divatból. Ehhez járult az, hogy Oroszországgal szemben való viszonyunk már akkor bizonyos feszültséget mutatott, az itthoni politikában pedig a végletekig menő ellentétek viharzottak. De hozzájárult az is, hogy visszatérése után nemsokára kolozsvári egyetemi tanárrá nevezték ki, s ez az új hivatása annyi és akkora közvetlen feladatot rótt rá, hogy amannak megvalósíttatásához nem láthatott kellő eréllyel. Vidékre kerülve a közvetlen befolyása is gyengült, s a vezető körök különben is elhidegültek tőle a kolozsvári intézet és múzeum érdekében való „folytonos alkalmatlankodásai” miatt.

A kolozsvári egyetem archaeologiai tanszékére 1899. április 14-én kelt legfelsőbb elhatározással nevezték ki, s pontosan két évtizeden át, haláláig működött, mint tanár, intézeti s érem- és régiségtári igazgató. Halála előtt csak az utolsó napon nem járt benn az intézetben, melyben 1919. április 14-én volt utoljára.

Mikor tanszékét és tárigazgatói állását elfoglalta, lelkében az az erős elhatározás uralkodott, hogy az embrióban levő gyűjteményekből Erdély dicső múltjához méltó múzeumot fejleszt és egyfelől azok fontosságát megértő közönséget, másfelől kezelésükre megfelelő képzettségű szakembereket nevel. Mindkettőt megvalósította, még pedig olyan mértékben, amint kezdetben bizonyára maga sem remélte. Pedig nagy nehézségekkel kellett megküzdenie. Krajcároskodó pénzügyi politika, mely Erdély magyar szempontból való fontosságát meg nem értve fösvénykedett, személyes ellenszenv vagy féltékeny-

kedés, elvakult pártpolitika, mely az ügy képviselőjét vélte büntetni, mikor nem támogatta annak az ügy érdekében álló törekvéseit, mindmegannyi sziklafalként állottak előtte. Egyszer egyik, máskor másik, néha több is egyszerre. És az akadályokkal szemben áll ő egyedül, szemét mereven szegezve a célra, harc közben építve, néha el-elcsüggedve, aztán ismét erőre kapva; ütések adva és kapva, régi barátokat elveszítve és újakat szerezve. Mellette egy kis csapat, eleinte tehetetlenül lesi a viaskodás végét; segíteni még nem tud, de lángoló szemmel bízik hősében, önmegtagadással szegődik a gyönyörű célok munkájához, elbűvölve a vezér meggyőződésétől, követi annak rendelkezéseit árkon-bokron, tűzön-vizen keresztül, nem törődve a holnappal, még kevésbé a harc hevében reá is eső csapásokkal.

A húsz esztendőnek egy jó része az eredményes munka feltételeinek megteremtéséért vívott harcban telt el; csak a másik felét fordíthatta teremtmő munkára. Évekig alig jelent meg tőle valami nyomtatásban; a Zichy-expedicióról szóló beszámolás is csak hét évre jelent meg. Mind sűrűbben lehetett hallani, hogy „már nem dolgozik a tudománynak“, hogy „teljesen kiírta magát“, stb.

Azok, akik a tudományos munkásságot pusztán a cikkek száma és terjedelme szerint ítélik meg, elhamarkodták ítéletüket. Mert ő közben nagyon sokat dolgozott: a múzeumi anyag rendezése közben rajzolt és rajzoltatott, tanítványokat nevelt. Még amikor — 1910 óta — az intézetnek saját folyóirata volt sem nyomult előtérbe a saját cikkeivel, mert nem akarta elvenni a teret tanítványai érvényesülése elől. Csak amikor ezek, egy kivételével, hadba vonultak és a viszonyok a múzeumi munkát akadályozták, jelentek meg tanulságosabbnál tanulságosabb cikkei, nem egyszer valóságos önálló becsű tanulmányok. Tengelyük: Hazánk földje régészeti tekintetben közvetítő a tőle keletre és nyugatra fekvő területek között. Még pedig nem egyszerűen átvevő és továbbadó, hanem az átvett művelődési anyagra kitörülhetetlenül rányomja a maga bélyegét és úgy adja tovább... Az ősmagyar művelődési elemeket kiindulási pontjukon erős mezopotámiai hatás érte, mely hatással, közbeeső művelődések közvetítésével, későbbi útjukban is találkozunk. A görög-római műveltség szintén sokat köszönhet Mezopotámiának, amint-hogy kimutatható annak hatása a praehistoriában is.

Ezeket és ezekhez hasonló tanokat, nagyobb lármával, de csak felületesen odavetett állításként, mások is hirdettek; azoknak ki is jutott az elismerés pálmája, míg Póstát itthon is csak egy-két szakember méltányolta; a többi „szörnyülködött“ tanításain, s csak akkor lett hívővé, mikor külföldiek is megírták ugyanazokat az igazságokat. Pedig az időbeli elsőbbség őt illeti. Magyar tudós sorsa Magyarországon... Pósta Bélának ezek a tanításai nagy tudományos igazság felismerései. A részletek módosulhatnak, sőt egészen bizonyosan módosulni is fognak. Az alaptételek igaz voltát azonban napról-napra világosabban látjuk.

Azonban Pósta Béla az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem és régiségtárának szervezésével és fejlesztésével állított magának olyan emléket, melyért mindig

kalapot emelnek előtte bármiféle nemzetbeli szakemberek. Kétségtelen u. i., hogy a jelentéktelen vidéki gyűjteményből az ő céltudatos munkája, minden nehézséggel kérlelhetetlenül szembeszálló és megharcoló kitartása teremtette meg azt a maga nemében elsőrendű intézményt, mely az ő halálakor Erdély múltjának kincsháza és a tudományos munkának ideális otthona volt; bánya, melynek kibányászott kincseit magyar és francia nyelven megjelenő, tekintélyes szakfolyóirat ismertette az egész világ szakközönségével; műhely, ahol húsz éven át az egyetemi ifjúságot ideális eszmékért való rajongásra nevelték, a tudomány múltba világító fáklyájánál. De nemcsak az ifjúságot, hanem az egész Nagy-Magyarország vidéki múzeumainak vezetőit is, amióta múzeumi felügyelő volt.

Fájdalom, terünk nem engedi, hogy Pósta Béla vezetése alatt elért fejlődést részletesen ismertessük. De talán eljön annak is egyszer az ideje. Itt csak annyit említünk meg, hogy míg a Société Royale d'Archéologie de Bruxelles csak a folyóirat révén megismert érdemeiért választotta tagjai sorába, itthon a múzeumért folytatott harcban, mely később a politika terére is elragadta, szerzett magának olyan ellenségeket, hogy mikor az ország legelismertebb öt szakembere ajánlotta a M. Tud. Akadémia lev. tagjául, már az osztályban elbukott. Kétségtelen, hogy ez a bukás nem az archaeologusnak, hanem a harcos embernek, főleg a politikába keveredett embernek szólt. És ezt ő is így fogta fel.

Pedig Pósta Bélát a politikába is a múzeuma sodorta, s csak lassanként lett az szenvedélyévé, mint az jó magyar embernél meglehetősen érthető. Gróf Bánffy Miklóssal, a közelmúlt magyar külügyminiszterével, — aki akkoriban hagyta oda londoni attaséi állását — folytatott beszélgetései során győződött meg arról, hogy Magyarország csak akkor tud Erdély sorsán megfelelő kulturális és gazdasági intézményekkel jelentőset lendíteni, ha anyagi téren való megerősödése az önálló vámterülettel megvalósítható. Ezt a meggyőződését még fokozta egy Brown nevű angol archaeologus-professzorral való megismerkedése. Utóbbi Konstancába tervezett utazása alkalmával, hol gyára volt és azt akarta meglátogatni, több napot töltött Kolozsvárott, miután a múzeum gazdaságáról és alapos tanulmányozásának érdemes voltáról meggyőződött. Brown professzorral megbeszélték és szakemberekkel megtárgyalták, hogy az angol állítson valamilyen gyárat Kolozsvárott. (Ha nem csalódom nagyszabású fehérnemű-gyárról volt szó.) A jó ügyben fáradozó ember önzetlen örömeivel gondolt Pósta Béla arra, hogy városának a gyár létesítése körül való fáradozásával szolgálhat. Öröme azonban nem sokáig, mindössze pár hétig tartott. Brown úr u. i. hazaérkezve bizalmi emberei elé tárta a tervet, s azok azt tanácsolták, hogy ne menjen bele a dologba, mert a közös vámterület mellett Magyarországon semmi új vállalkozás nem bírja a versenyt a régóta fennálló osztrák gyárakkal, hacsak nagyon kiadós állami támogatásban nem részesül legalább az első tizenöt esztendőben.

Bármennyire érdekes volna, sincs itt helye az indokolás további részletezésének. Annyi bizonyos, hogy ebben a lelkiállapotban hozta össze

a sors br. Bánffy Dezsővel, aki — hatvanhetes alapon, a gazdasági függetlenség programjával — épen az „Új párt“ zászlóbontására készült. Nincs a világon természetesebb dolog, mint az, hogy első szóra a zászló alá esküdött, azt pedig minden kolozsvári tudja, hogy az 1905. évi januáriusi választásokon oroszánrésze volt abban, hogy Kolozsvár két újpárti képviselőt küldött az ország házába. Mikor aztán a király a választások Tisza-buktató eredményét nem akarta összes következményeivel elfogadni, s elébb a Fejérváry-kormányral kísérletezett, br. Bánffy Dezső kiadta a bizalmas jelszót, hogy: Ha a király nem enged, — mi is függetlenségiek leszünk! Bánffy báró ugyan nem lett azzá, de a kolozsváriak megtették és az 1906. évi tavaszi választásokon a két volt újpárti képviselőt függetlenségi programmal választották meg. (Ezzel kapcsolatos Bánffy Dezső br.-nak az a szemrehányó üzenete, melyre Pósta a fennebb hivatkozott feleletet adta.)

Kissé talán túlságosan részletesen számoltam be erről a kérdésről. De szükséges volt, mert tisztázni kellett azt a kérdést, hogy kerülhetett annyira a politikába az, aki kolozsvári tartózkodása alatt 1903-ig még hallgatni sem szerette a politizálást. A múzeum és múzeumok dolga vitte őt erre a térre. S ha már benne volt becsülettel, fanatikus kötelességérzettel állta is a következményeket. A város közönsége, a választók joggal várták az ígéretek beváltását, első sorban a város ügyeinek rendbehozatalát. És benne senki sem csalódott! A város közügyeiben és az egyeseket ért sérelmek orvoslásának kieszközlésében fáradhatatlan volt, nem a szokásos, hanem a szó szoros értelmében.

E sorok írója sohasem lelkesedett Pósta Béla politikai szereplése iránt, aminthogy szűkebb hozzátartozói sem. Láttuk azt a testet-lelket ölő munkát, gyakran dűrva kihasználását őszinte becsületességének, s az önzetlen munka jutalmául az érdekeikben sértettek légiójának fékezhetetlen gyűlöletét. De nem volt kivel beszélni; szeliden meghallgatta érvelésünket, mely a hozzá való vonzódásból fakadt, s aztán mindeniket épenúgy meg is cáfolta, a maga saját személyét nem tekintő álláspontjáról. Ilyenkor láttam benne az ősmagyar erőt egyesülni a kalocsai jézsuiták által belenevelt fanatizmussal!

Saját rendeltetésű múzeumépületet azonban így sem sikerült szereznie. Háromszor kínálkozott reá alkalma: egyszer meggyőződése ellenére politikai szivességet kellett volna tennie; másodszor súlyos beteg volt „s ő már úgy sem látná hasznát“ volt az indokolás; harmadszor a költségvetésből, melybe az építés költségeit felvették, nem lett törvény. Volt még egy negyedik kezdés is, de ezt az „őszirózsás forradalom“ még csirájában elfagyasztotta.

Amikor 1899-ben megkezdte működését: szakemberek nevelése, anyaggyűjtés és helyiség volt a három főpontja törekvéseinek. A háromból kettőt megvalósított, a harmadik terhes örökségül maradt hátra, hogy betetőzze a munkát. Ki tudja, elkészül-e valaha?

Van azonban Pósta Bélának olyan alkotása, melyet nemcsak befejezett, hanem éveken át gyönyörködhetett is működésében. Ez az Egyetemi Diákasztal (Mensa Academica). Ez a diákjóléti intézmény már hosszú, de kevésbé

dicsőséges múlt, főleg szomorú jelenre tekintett az 1903. év végén. Bérlok kezében volt, akik természetesen kizárólag a maguk anyagi előnyét keresték és annyira lezüllesztették az intézményt, hogy az ifjúság komoly elégedetlensége indokolt volt. Akkor határozta el az egyetemi tanács, hogy az intézményt házikezelésbe veszi. Ilyen módon 1904. legelején kezdte meg működését. Sok százan vannak még ebben a kis hazában, sokkal többen az elcsatolt részeken, akik csak elismeréssel szólnak a rendkívül olcsó és jó „menzáról“, mely Pósta Béla vezetése alatt hatalmas intézménnyé fejlődött.

Speciális feladat lesz részletesen megírni ennek a lendületes fejlődésnek részleteit. Itt csak néhány adat. A házikezelésbe vétel alkalmával minden vagyon 45.000 korona alapítvány volt. Ebből vették kölcsön azt az 5000 koronát, mely a házikezelésre való áttéréskor az első berendezkedéshez szükséges volt. Nemsokára, 1910. szeptemberében saját (nem ingyen, hanem kedvezményesen kapott) telkén állott a Menza háromemeletes palotája, hatalmas konyhával, pincékkel, raktárakkal, két — egyszerre 500 főre felteríthető — modern étteremmel, 48 egyetemi hallgató számára berendezett 24 lakószobával, társalgó és olvasótermekkel, fürdőszobákkal, központi fűtéssel; 1914. őszére pedig a mellette levő telek megvásárlása után, az első épülethez kapcsolt új épületszárny, újabb 72 hallgató részére való 36 szobával, teljesen modern felszereléssel. A menzán egy hallgató teljes ellátásért (lakás, fűtés, világítás, kiszolgálás, ágynemű használat és mosás, hetenként kétszer fürdő, reggeli ebéd és vacsora) fizetett havi 72 koronát, ha nem volt ingyenes vagy kedvezményes. Volt adósság is rajta 490.000 korona amortizációs kölcsön, de a telek, épület és berendezés legalább megegyeszer annyit ért. És mindebben egy fillér állami pénz nem volt, mert az évi 6000 korona államsegélynél jóval nagyobb összegű étkezési kedvezményt osztottunk állandóan ki. Mindez miből? Krajcárok megtakarításából, koronás gyűjtésekből, házimulatságok jövedelmeiből és két sorsjáték összesen 25.000 koronás részesedéséből. A munkáról és gondosságról, mely ezekből a parányi pénzekből modern palotát emelt, melynek berendezését mintának tekintették széles körben, — nem lehet számot adni. Csak az a szomorú, hogy ezt a tisztára magánintézményt a forradalmi román kormányzótanács lefoglalta, elvette s remélni sem lehet, hogy az erdélyi magyarság visszakapja. Ma állami intézmény, melyben magyar ifjúnak helye nincs!

Magánügy, de jellemző Pósta Béla alkotóképességére, s azért ne maradjon említetlenül: a Melissa-cukorkagyár. Ma a maga nemében Románia legelső hasonló gyárai közé tartozik. Most tíz éve még abban a 12.000 koronás betéti könyvben szerénykedett, melyet Pósta Béla „élete munkájának anyagi gyümölcseül“ kisleánya számára helyezett el. Szerencsés házvétel, a gépek megrendelésénél gondos utánajárás, kedvező konjunktúra és az üzlettárs, a tulajdonképeni szakértő szerencsés megválasztása teremtték meg ezt az eredményt. És a munka, az a becsületes munka, melynek ritkán marad el a jutalma. Még megérte, hogy ez az alkotása is nekilendült, de igazi felvirágzása csak halála után következett be.

Különösen ez a sikere sokakban azt a hitet keltette, hogy Pósta Béla a „reálítások“ embere volt; nem régen egy kolozsvári napilap is ezt írta valamely alkalomból. Hatalmas tévedés! Nálánál naivabb és javíthatatlanabb ideálistát elképzelni sem lehet. Eredményeinek nem ez a titka, hanem egészen más. Az, hogy amihez hozzáfogott, annak hasznos voltáról meg volt győződve. Ez a meggyőződés acélozta munkakedvét és lelkesítette; hozzájárult feltétlen kötelességtudása és határtalan munkakedve, mely nem számolt még azzal sem, hogy vajjon birja-e? Ez utóbbi miatt kétszer volt aggasztóan beteg, s élete utolsó öt esztendejében állandóan gyöngé. Egy tekintetben azonban igaz lehet a „reálítás“-ra való utalás: amennyiben a munka mindig reálítás, minél ideálisabb célért, minél odaadóbban végzik, — annál reálisabb eredményekkel jár. Pósta Béla sikereinek titka: a becsületes munka, semmi más!

Az elmondottak nyilvánvalóvá teszik, hogy nem maradhattak elmondatlanul. Akkora tevékenység nem tűnhet el méltatás nélkül. Több, részletesebb ismertetés is indokolt volna, de szegénységünk nem enged meg többet. Ami elmaradt terjedelemben, azt pótolja szívünk melege. És ez egészen illendő is lesz. Hozzá: sokszor kellett csak ezzel és a jól teljesített munka lelkingugalmat adó tudatával beérnie!

Dr. Buday Árpád.

IN MEMORIAM.

(Abkürzung)

Bei Beginn unserer Tätigkeit, ist unsere erste Pflicht, auf dem Altare der Pietät zu opfern. Der Zufall brachte es so mit sich, dass wir Gelegenheit haben, gleichzeitig mit dem Zolle dankbarer Erinnerung vor die Manen beider bisherigen Leiter des Institutes zu treten. Der Erste Heinrich Finály v. Kend (1825—1898.) legte das Fundament des Institutes bei der Gründung unserer Universität in Kolozsvár und pflegte sein mit so liebevoller Sorgfalt, dass sein Nachfolger — Béla v. Pósta — auf diesem Fundamente einen grossen Bau errichten konnte.

Heuer ist die hundertste Jahreswende der Geburt *Heinrich Findly's v. Kend*. Wir betrachten es als eine liebe, aber auch obligatorische Gelegenheit, sein Andenken zu erneuern und ihn mit Stolz den unseren zu nennen.

Béla v. Pósta (1864—1919.) starb einen Monat früher, als das neue Imperium die Kolozsvärer Universität und mit derselben das Archaeologische Institut übernahm. Seit dem bot sich keine Gelegenheit, uns seiner würdig zu erinnern. Wir müssen daher dieser Ehrenpflicht genüge tun. Dies ist eine solche moralische Schuld, welche mit ihrer Last unseren Glauben an die Zukunft unseres Institutes wankend machen würde, wenn wir nicht trachteten, sie möglichst zu tilgen.

Die Verschiedenheit der zwei gleichzeitigen Gelegenheiten erklärt den Unterschied der zwei Erinnerungen.